

och Linköpingsbiskopen har dikterats av missnöjet med biskopens försök att avhända öns befolkning deras lagliga fri- och rättigheter. En händelse, som också kan ha oroat gutarna, var konung Birgers privilegiebrev av den 28 mars 1305, som återgav kyrkan både det frälse från skatt och den rätt att uppbära böter, som redan Magnus Ladulås tillerkänt den men som på olika sätt beskurits under förmyndarregeringens tid. Kyrkan hade med andra ord fått en starkare ställning och ökad makt. Motiv förefanns onekligen för en hänvändelse just år 1305 till de styrande över hela linjen, konung Birger Magnusson, ärkebiskop Nils Allesson och biskop Lars i Linköping. Nils Allesson dog visserligen den 4.2.1305, hans efterträdare var Västerås-biskopen Nils Kättilsson, officiellt utnämnd först 1307. Resultatet av besöken hos överheten känner vi inte. Men släkten eller de Gothemsbor som ombesörjde gravstenen såg tydligen med stolthet på Gairvats insats. Är det då för djärvt att sätta **stānkār** i samband med gutarnas missnöje med biskopens självsvåld och kyrkans ökade krav, och att i det presumtiva ordets förled se ett verbal-substantiv *stank* n. 'stänk, stön, jämmer', jfr isl. *stank* n. 'uro, bråk' (Fritzner; ett belägg)? Verbet *stanka* är annars mest använt i betydelsen 'stänka i arbete, barnsnöd'. Ett *stank-ar* 'jämmerår, orosår' skulle i varje fall ha ett visst stöd i de historiska händelserna.

Om min tanke är riktig, att året 1305 hänför sig till Gairvats möte med de mäktige, är det för gravstenens och inskriftens del bara ett postquem. Monumentet har rimligen tillkommit någon gång under tiden 1305–25.

159. Gothems kyrka

Pl. 21–23

Litteratur: F76, W 126. P. A. Säve, Reseberättelse 1855 (ATA), s. 81; O. v. Friesen, Anteckningar 1923, 1936 (UUB), s. 89f.; Sveriges kyrkor, Gotland bd 4: 1 (1947), s. 102.

Runinskrifter i ryggfodret till den medeltida korstolen.

Inskrifterna iaktogs första gången av P. A. Säve 1855 men upptecknades ej: »I rygg-fodringen öfver sätana äro chor-karlarnes namn ritade med runor.» Korstolen övermålades 1860 med tjock, gulbrun oljefärg, som avlägsnades först i samband med kyrkorestaureringen 1949–50. Övermålningen medförde, att O. v. Friesen vid sin granskning 1923 och 1936 och även E. Wessén 1944 inte kunde ge en tillfredsställande läsning; detaljer blev diffusa eller omöjliga att urskilja. Inskrifterna, 4 cm höga, består av fyra namn med alla runor nu klart urskiljbara:

a. Ovanför stol 2 (från Ö räknat) står tre rader runor mellan ramlinjer; nederkanten 19 cm ovanför stolskarmen:

huatr | huatar | huatar

5

10

15

»Vat»

Den översta runföljden är grundare än de båda andra. Namnet är isl. *Hvatr*. Det är inte tidigare säkert belagt som självständigt namn på svenskt område. Nämnas bör dock, att runföljden **huatr** också finns på G 97, ehuru av E. Wessén uppfattad som en förvanskad skrivning för *Hægvaldr*. Som efterled finns *-hvatr* i ett dussin namn, däribland runskrivna på Gotland *Ai(h)vatr* G 113, *Auð(h)vatr* G 63(?), 123, *Bot(h)vatr* G 37, *Gair(h)vatr* G 101(?), 113, 114, 158, S 51, *Hall(h)vatr* G 119, 164, *Likn(h)vatr* G 113, 114.

En gård Vaters (på S. G. Hermelins karta 1805 Watters) ligger inom socknen, 4 km SSO om Gothems kyrka. Man frågar sig om denna möjligen skall förbindas med *Hvatr*, kyrkosångaren, eller någon hans ättling.

- b. Ovanför stol 2, 15 cm ovanför karmen, mellan ramlinjer:

bendikter

5

»Benedikt»

Benediktr med latinskt ursprung inlånat redan omkring 1100, som förekommer runskrivet också på Vg 81 (**bendikt**) och DR 340 (**benedikti** lat. gen.), är ett av de vanligaste under medeltiden, i början brukat på hög social nivå, så småningom även bland allmogen.

- c. Ovanför stolarna 3 och 2; nederkanten 17 cm ovanför karmarna:

iakoper skraðare

5

10

15

»Jakob skräddare»

Av bistaven till 7 **r** är bara det karakteristiska mittpartiet bevarat. R. 12 är en stungen **p**-runa. Om namnet *Iakobr* se G 13. Appositionen är lågtyskt lån (*Schräder*) anpassat till gutniska ljudförhållanden.

- d. Ovanför stol 4, 14 cm ovanför karmen, inom ramlinjer:

iringils : -

5

»Ärngisl»

Efter skiljetecknet, som består av tre punkter, finns en lodrät stav, måhända början till ett ortnamn eller en yrkesbeteckning.

Namnet *Erngisl* är vanligt under medeltiden, talrikast belagt i Sverige, sällsyntare i Danmark och Norge. Redan från runstenstiden finns två uppländska belägg, U 828 (**ernisl** ack.) och den år 1972 funna Skinna-stenen i Tillinge (**ernkisl**; S. B. F. Jansson i Fornvännen 1973, s. 146).

Inskrifterna kan bara dateras såtillvida, att stolens tillkomst på 1300-talet är deras postquem.